

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE
NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene
National Benefit Society

Narodnina: za Zdravne drave (izven Chi-
cago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 na pol
leta, \$1.50 na četrt leta; za Chicago in Cincin-
ti \$7.50 na leto, \$3.75 na pol leta; za ino-
stranstvo \$9.00.

Subscription rates: for the United States
(except Chicago) and Canada \$6.00 per year,
Chicago and Cincin \$7.50 per year, foreign
countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne
vrstajo. Advertising rates on agreement. Manu-
scripts will not be returned.

Naslov na var, kar ima stik s listom:
PROSVETA
2657-59 So. Lawrence Ave. Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

Datum v objavi, na primer (Sept. 30,
1934), poleg vsakega imena na naslovu po-
meni, da vam je s tem datumom potekla
narodnina. Posrvite jo pravočasno, da se
vam list ne ustavi.

Domač drobiž

Obiski razstave

Chicago. — Čikaško razstavo
in urad SNPJ sta obiskala Char-
les Marolt in njegova žena iz
Clevelanda, O.

Hrvaški tavernar ustreljen

Peoria, Ill. — Dne 1. oktobra
ob dveh zjutraj so trije banditi
vlomili v taverno ali točilnico
Georgeja Budisavljeviča, ki se
je zbudil in začel se je boj. Go-
spodar je obležen ustreljen in
zločinci so pobegnili. Žena ubi-
tega, Viktorija, je oddala več
strelcev za njimi, a ni pogodila.
— Nesrečni Budisavljevič je bil
star 42 let in doma iz Liča pri
Delnicah. Bil je član društva št.
311 SNPJ.

Rojak podlegel ranam

Cleveland. — Anton Germ, ki
je bil pred enim tednom povo-
žen od avtomobila, je v torek
umrl za poškodbami. Star je bil
63 let in doma od Zagorice pri
Ribnici. Tu je bil 26 let in zapu-
šča hčer in sestro.

Nov hrvaški list

Calumet, Mich. — Tu je začel
izhajati hrvaški tednik "Pro-
gnanik" (čudno ime!). Izdaja-
telj in urednik mu je znani sta-
ri pesnik Matija Šojat. S tem
listom bo nadomeščen "Jugoslo-
vanski glasnik", ki se je preselil
iz Calumeta v Chicago.

Nov grob

Calumet, Mich. — Družini
John Mušič je umrl 24-letni sin
John, ki je bolehal tri mesece.
Rodil se je tu.

Nov grob v starem kraju

Cleveland. — Frances Lev-
stik je prešla vst, da je v Ste-
mah pod Cerknico umrl njen o-
če Jakob Ponikvar, star 86 let.
V Clevelandu zapuša tri hčere.

Slovanski demokratje podpirajo Sinclairja

Los Angeles, Cal. — "Slavic
Democratic League of Califor-
nia" je te dni odobrila kandida-
turo Uptona Sinclairja in nje-
gov program "Epic". Liga poz-
iva svoje člane, naj vsi agitirajo
za Sinclairjevo izvolitev.

Nogavičarji izvojevali "zaprto delavnico"

Norristown, Pa. — Nogavičar-
ski delavci so te dni izvojevali
značilno zmago, ko je Rambo-
Regar Co. podpisala dogovor z
Ameriško federacijo nogavičar-
skih delavcev.

Dogovor določa, da morajo
produkti nositi unijski znak in
da se podjetje smatra za "zapr-
to delavnico". Mezd, delovne
ure in drugi pogoji podpisane-
ga dogovora bodo postali nekak-
šen standard za vso nogavičar-
sko industrijo, pravijo unijski
voditelji.

Nove masne aretacije v Nemčiji

Hamburg. — Koliko je ver-
jeti uradnim poročilom Hitler-
jeve vlade glede zatvoritve no-
torjčnega koncentracijskega ta-
borišča v Oranienbergu, kažejo
nove masne aretacije "državi
sovražnih elementov". Vesti se
glase, da so koncentracijska ta-
borišča natrpna z novimi jet-
niki in da režim gradi parake
vsepopad. V Fuhlsbüttelu v
bližini Hamburga je bilo pred
kratkim zgrajeno taborišče za
ženske, ki so bile aretirane na
obtožbo protidržavnih aktivno-
sti.

Glasovi iz naselbin

Zanimive beleške iz raznih krajev

Poročilo s slavlja 30 letnice

Farrell-Sharon, Pa. — Društvo
št. 262 SNPJ je dne 29. septem-
bra praznovalo jednodnevno 30 let-
nico z veselico in programom.
Udeležba ni bila tako obila kot
smo jo pričakovali. Da se niso
udeležili oddaljeni rojaki iz
Moon Runa, Librarya, Coverda-
la in Cuddya, je bilo krivo slabo
vreme. Deževalo je neprenehno
ma 10 ur. Kljub deževnemu
vremenu pa se je domačega ob-
činstva toliko nabralo, da so bili
skoro vsi sedeži zasedeni. Prišli
niso tudi člani društev št. 31 in
642, četudi sta oddaljeni komaj
dvajset minut od nas. Starši
članov angleško poslujočega
društva bi lahko opozorili svojo
mladino, da bo na naši priredit-
vi govoril br. John Lokar iz
Clevelanda in da bo njegov go-
vor namenjen v glavnem naši
mladini, kar je tudi bil.

Br. Lokar je vzpodbujal našo
mladino, naj se zanima za jed-
notnopravno društvo, naj nadaljuje
delo svojih staršev in naj pri-
dobi mlade člane in članice v
svoja društva. Govoril je naj-
prej v angleškem, potem pa še
v slovenskem jeziku nam sta-
rim članom. Občinstvo ga je
mirno poslušalo in vsakdo ga
je lahko razumel. Lokar je
drugi podpredsednik SNPJ. Le-
škoda, da ni bilo navzočih več
mladih članov in članic ter osta-
le naše mladine.

Po programu sem sedel pri
prazni mizi, moja boljša polovi-
ca pa mi je že prej zagrozila, da
moram ostati trezen in miren.
To sem ji kaj rad obljubil, kajti
moji žepi so bili prazni. Br.
Frank Kramar mi je predstavil
br. Lokarja. Tako sva si po pe-
tih letih spet stisnili desnice.
Predstavil mi je svoja dva
spremljevalca, ki sta prišla z
njim na dolgo potovanje iz Cle-
velanda. Predstavil sem jim
mojo soprogo in sosedo Anno
Peršin, njenega moža pa je me-
dtem predstavil društveni
predsednik. Na mah smo bili
domači, natakariji pa so pridno
donašali pijačo, ki so jo naroča-
li moji prijatelji in znanci.

To se je nadaljevalo, dokler
nas ni predsednik opozoril, da
nas čaka pevsko društvo "Sla-
vec" in tudi godba v gornji dvor-
ani. Godba je lepo zaigrala,
potem pa je pevsko društvo za-
pelo par lepih pesmi. To dru-
štvo je pelo tudi ob zaključku
programa in zelo obilo pohvale.
Občinstvu so se tudi zelo do-
padle tri male deklice, ki so mi-
lo žapele. Srečni starši, ki tako
lepo vzgajajo svoje otroke. Ta
proslava mi bo ostala še dolgo v
spominu.

Po programu se je pričel ples
in veselje naše mladine in sta-
rine. Dolgo v noč so se veselili
stari in mladi plesalci in treba
jih je bilo spraviti domov, kajti
čas je potekal hitro in ura je
velela, da se poslovimo od vese-
le družbe. Odšli smo trudni pa
zadovoljni proti domu. Nasled-
nji dan mi je žena pripovedo-
vala, kako lepo je bilo na pro-
slavi, kajti ona je bila šele na
prvi, jaz sem jih pa posetil prej
že več. Vsem posetnikom gre
zahvala za obisk. Pokazali smo
vsi skupaj, da znamo ceniti do-
bro delo naše jednote in zato
smo na lep način počastili nje-
no 30 letnico. Pred nami pa je
ostalo še veliko delo v tem, da
moramo vzpodbujati našo mla-
dino, da bo pristopala v društva
SNPJ. Povejmo jim, kako tež-
ko je bilo delo in kako velike
važnosti za nas vse je naša do-
bra mati SNPJ. Povejmo naši
mladini, da je naša organizacija
najmočnejša in najboljša, tako
da bodo vsi sinovi in hčere na-
prednih slovenskih delavcev po-
stali njeni člani.

Naša SNPJ nam je potrebna.
O tem ni dvoma. Potrebna je
starim in mladim. Če bi pred
30 leti vedeli in videli, kaka po-
treba bo prišla za pomoč starim
in onemoglim delavcem, bi brez
dvoma takrat poskrbeli, da bi
prišli zadevni sklad, iz katerega
bi omenjeni sedaj dobivali
podporo. H koncu se zahvalju-
jem vsem udeležencem na naši
proslavi, br. Lokarju za njegov
govor, delavcem za točno po-
strežbo in vsem, ki so pomagali
pri programu in na veselici.

Anton Zidanšek, 262.

Povest o Luku in Jaki

Spring Canyon, Utah. — Bilo
je leta 1926, ko je bilo dela še
na izbiro. Delavci so se selili iz
kraja v kraj in si prebirali delo,
dasi niti zdaleka ne v tolikih
trumah kot sedaj, ko ga sploh
ne dobe, so pa prisiljeni na
"vandranje".

Takrat jih je silila na pot ne-
ka skrivnostna manija. "Dalje
in dalje", je bilo geslo te sile, ki
so ji čisto sledili, največkrat v
lastno razočaranje. Tiralja jih
je naprej v upanju, da dosežejo
kaj boljšega. To vandranje je
deloma prirojeno, deloma pa
priučeno. Obstanke niso imeli.
Delo in mezda nista prišli v po-
štev. Tudi če bi služili deset
dolarjev na dan pri lahkem de-
lu, tudi to jih ni oddržalo na
mestu. Sila vandranja je bila
močnejša. Šepetala jim je:
"Naprej, dalje, kaj boš tu!"

To šepetanje sta slišala tudi
dva naša znanca, ki nista imela
nikjer obstanke. Jaka je vpra-
šal Luko, kaj misli, če bi pusti-
la to "ušivo delo" in se bi od-
peljala s tovarnim naprej. Jaka
je le malo premišljeval in brž
sta se zedinila, da bo najbolje,
če jo uubereta naprej, ven iz teh
uši! Saj se delo pusti prav
lahko, pa tudi drugega se "izi"
dobi.

Naš znanec Jaka je bil stra-
sten potovalec ali vadrovec, Lu-
ka pa se ni prav nič manj odli-
koval pri tem poslu. Kar sunilo
ga je s stola v peclarski kajbi, v
kateri sta samovala med družbo
rejenih šurkov in pitanih ste-
nic ter nagajivih miši. Ti nepo-
vabljeni gosti so pa jima včasih
bili vendarle v zabavo. Vse
skupaj pa jima je že presedalo,
kajti ona sila je delovala v nji-
ju možganih naprej. Luka in
Jaka sta se hitro sporazumela,
izpraznila zadnjih par glazkov
žganja iz steklenice, ki je stala
na zaprašenih polici, povezala
svoji culi in ju dala v kovčge,
ki sta ju odposlala naprej v
Detroit, kamor ju je silila ne-
vidna moč.

Iz Milwaukeeja sta se poslu-
žila tovarnega, ki jima je nudil
brezplačno vožnjo do cilja, do
katerega sta dospela po dvaj-
seturnem skakanju z vagona na
vagon. Luka je imel tam pri-
jatelje, katere sta obiskala. Bi-
lo pa je že pozno ponoči. Šla
sta h kolibi, iz katere pa se je
slišalo čudno hreščanje, žvižga-
nje in žaganje. Luka je ugotov-
vil, da v kolibi menda spijo sa-
mi hudiči, ker izvajajo tako ču-
den nočni koncert. Ta čudna
godba ju je prestrašila, pa sta
jo v noči ubrala naprej.

Tisto noč sta le za silo zatis-
nili svoje trudne vandrovske
oči zunaj na prostem pod neko
hruško. Naslednje jutro sta se
napotila v mesto. Videla sta ve-
liko industrijsko vas, moderne
naprave in široke bulvarde. Po
naključju sta zašla med ljudi,
ki so govorili znane besede. Lu-
ka se je močno odkaljšal, potem
pa jih nagovoril. Izvedela sta,
da so to srbski delavci. Zelo
radovedni so bili njiju novi
znanci, od kod in kje prihajata.
Luka jim je brž vse razodel —

da bi tudi rada delo dobila. Pri-
letni Srbine si je navil dolge br-
ke in ju zagotovil, da v Detroitu
ima dosta rada. Luka in
Jaka sta ga zvedavo poslušala.
Srbine pa je nadaljeval: "Ovde
ima radnje, bord, rakije, vina
— sve in svašta i novaca."

Luka si je obližnil ustnice,
zadovoljno cmoknil in vprašal
Srbina, če je res vse tako, naj
bo vendar tako dober, da mu
posodi dvajsetak, da si kupi o-
bleko, ko delo dobi, mu takoj
vrne. Srb pa je dejal, da nima
novaca in zato mu ga ne more
dati, bahal pa se je le zato, da
ga gazdarica voli, sicer bi ga
nagnala. Resnica je, da te vse
ima rado, ako imaš denar, ko ga
nimaš, nihče zate ne mara, še
pes te ne povoha.

Luka je naredil šobo, nato se
pa veselo zakrohotal, ker je
sprevidel, da mu je Srbine po-
vedal resnico. Naslednji dan pa
sta naša znanca, Luka in Jaka,
šla za delom. Znašla sta se
pred Fordovo tovarno. Tam je
stala dolga vrsta delavcev, ki so
čakali na delo. Luka se je
kmalu naveličal čakanja v dol-
gi liniji in je menil, po enour-
nem čakanju, da bo ne bo ves
tam stal. Spogledala sta se in
sporazumela, da bo najbolje, če
gresta, predno prideta na vrsto
pred pisarno. Noge so ju bo-
lele od čakanje pred tovarno
slavnega avtnega magnata For-
da. Tako sta zdrsnili iz linije
in sklenila, da nikdar več ne
prideta v Detroit, še manj pa, da
bi šla gledat za delo pred For-
dove tovarne.

Kmalu sta bila v predmestju,
kjer sta čakala na tovarni vlak,
ki ju odpelje v tuje kraje po
širni ameriški planjavi. Kmalu
je prisopihal tovarni, ga zased-
la, čez dve uri pa sta se že zna-
šla v mestecu Monroe, kjer sta
kmalu dobila potrebne infor-
macije o delu. Papirnice obra-
tujejo noč in dan in lepa prilika
je, da dobita delo, ki sta ga
resnično tudi dobila ter nasle-
dnji dan pričela delati. Doda-
lo si jima je in bila sta zado-
voljna.

Odtakrat je preteklo že pre-
cej let. Kje sta sedaj naša znan-
ca, Luka in Jaka? Oba je zaje-
la depresija in ju vrgla v krušno
linijo v slavnem mestu Chica-
go. Tam dobivata neke vrste
čorbo, ki jo milostno deli seda-
nji kapitalistični sistem van-
drovcem, ki so tudi nekoliko de-
lali in pomagali graditi mogočni
kapital, kateri pa je na vsej čr-
ti že skrahiral. Prav mu je!

Frank Kroll.

Slabe razmere in nesreča

Gallup, N. Mex. — Razmere
so pri nas zelo slabe, kar se ti-
če rudnikov. Nekateri obratu-
jejo po dva in tri dni v tednu,
drugi komaj dva dni v mesecu.
Posebno so prizadeti Slovenci
in Hrvači. Lani smo bili na
stavki tri mesece in večina nas
je bila izprta in ne more dobiti
dela nikjer. Nekaj nas dela pri
FERA, pa tudi to je tako pičlo,
da se človek težko preživlja z
borim zaslužkom.

Na 21. septembra je premi-
nil br. Andrew Mihaljevič, pred-
sednik bolniškega odbora pri
društvu št. 120. Delal je nekje
v Elkridgu, W. Va. v rovu. Na

Čikaška razstava: Miss Mar-
garet Wiley v zgodovinskem
krilu francoske kraljice Marije
Antoinette, v katerem je nasto-
pila pred sodiščem, ki jo je ob-
sodilo na smrt leta 1793. Krilo
je last muzeja Sv. Avgustina v
Floridi.

20. sept. se je utrgala skala in
ga tako hudo poškodovala, da je
naslednji dan v bolnici umrl.
Dne 25. sept. so njegovo truplo
pripeljali v Gallup. Pogreb se
je vršil 27. septembra. Bil je
član društva št. 120 SNPJ, št.
60 HBZ in društva Pacific št.
6. Vsa tri društva so se kor-
porativno udeležila pogreba. Po-
kojni je bil aktiven pri našem
društvu, pošten in vedno pri-
pravljen boriti se za pravico.
Tukaj zapuša ženo, tri hčere in
enega sina, ki so v starosti od
21 mesecev do 16. leta, enega
brata v Jolietu in enega v Alfi,
Ill., v starem kraju v Fužinah
na Hrvaškem pa enega brata
in eno sestro. Pokojni je bil
star 47 let in je pristopil v dru-
štvo 120 dne 1. sept. 1928.

V imenu društva št. 120 SN-
PJ izrekamo žalujoči družini
naše sožalje!

Stefan Kotzman, tajnik.

Clevelandске zanimivosti

Cleveland, Ohio. — Slovenska
North American Trust banka, ki
je pričela poslovati kot reorga-
nizirana bančna ustanova po no-
vih predpisih in zahtevah, bo
pričela dajati svojim vlagate-
ljem dvajsetodstotne dividende.
To pomeni, da bodo njeni vlagate-
lji od vsakega sto vloženih do-
larjev dobili le dvajset dolarjev
ven. Temu pravijo dividende.
Onih osemdeset dolarjev od ce-
lotne vsote pa bodo vlagatelji
menda dobili ob sv. Nikoli. Pri
tem se seveda nič ne gleda, na
kako težaven način so bili ti nov-
ci prisluženi in od ust utrgani.

Društvom, ki imajo svoj de-
nar vložen v banki, pravijo, da
je depresija ali kriza kriva po-
loma. Omenjena banka je prič-
ela poslovati 1. oktobra. V nje-
nem vodstvu je neki tuji advoka-
t J. W. Woods, predsednik,
dr. James M. Seliškar, prejšnji
predsednik, je pa eksekutivni
podpredsednik, kar pomeni, da
bo on vodil tudi reorganizirano
banko, četudi proti volji vlagate-
ljev in društev, ki imajo denar
v tej banki. Vse javne vloge pa
bo banka izplačala stoodstotno,
ker je zanje založila jamstvo.

Vodstvo reorganizirane banke
je razposlalo pisma vsem klub-
om, društvom in organizacijam
ter posameznim vlagateljem, naj
ne jemljejo ven tistih 20%, am-
pak naj jih pustijo še nadalje
v banki in naj še nadalje vla-
gajo svoj denar v to banko.
Pretežna večina organizacij in
tudi posameznikov, kakor se si-
ši, pa jim menda ne bo sledila,
ker pravi, da osel se da le en-
krat speljati na led. Je pa še
mnogo takih, ki verjamejo, da
bodo v kratkem dobili ves svoj
denar ven. Torej si niso ljudje
edini tudi v tej zadevi, česar se
menda ne more pričakovati ni-
kjer.

Na 29. sept. se je na poziv o-
krožne Prosvetne matice JSZ
zbralo lepo število zastopnikov
raznih društev v SND v zadevi
spomeniške afere. Navzoči so
odločno zahtevali, da se Cankar-
jeva soha izroči v roke napred-
nega elementa v naselbini, to je:
naprednim društvom, da soho
postavijo v Slovenski narodni
dom na St. Clair ulici, kamor v
resnici spada. Sprejeta je bila
zadevna resolucija in poslana
prizadetim faktorjem tu in v
domovini. Ona grupa, ki hoče
postaviti spomenik škofu Bara-
gi, naj dene v kulturni vrt ko-
gar hoče, četudi v take vrlove
ne spadajo cerkveni ali verski
reprezentantje, ampak narodni

in delavski misleci, pla-
pesniki ter umetniki, ki
nično že kaj storili za
lavski narod.

Mislil sem, da se bo
voljstvo med članstvom S
konvenciji zmanjšalo, ker
pričakovalo, da bo kon-
marsikaj spremenila in i
na odgovorna mesta osebe
prednih in upornikih v
sedem ali osem, pa ker s
zgodilo, se nezadovoljstvo
ljuje. Tako zvana "uporn
ja" je na konvenciji za
približno 44% vsega čl
In to dejstvo se ne da k
ignorirati. Ampak več
manjšina je vse to ošabn
rerala.

Konvencija, kakor z
trajala devet dni. Dnev
bile \$8. Glasilo bi rado
vzroke nezadovoljstva n
uporni struji, kar pa ne
ko lahko. Mislil sem z
drugimi, da ne bo treba
stvari več pisati in v ta
sestankov sklicevati, tod
v ljudje sami hočejo,
boj naprej.

Anton Jankovich.

Zakasnelo poročilo iz z

West Newton, Pa. —
ski praznik 3. septem-
proslavila tudi naša co-
ška naselbina stoodstot-
li smo bogat program, i
pričel ob 2.30 popoldne.
pil je tudi pevski zbor "S
ki ga vodi Ivan Svetek.
je pesem "Pozdrav". Da
društvo mlado, staro šek
mesecev, je jasno pokaz
je kos svoji nalogi. Ot
je spravilo v dobro razp
in bilo deležno toplega
za izvajano petje.

Nastopil je tudi nem-
ski zbor "Liederkrantz",
mači zbor, ki je s svojim
navzočih navdušil. Sledil
ski zbor "Savica", ki je
sem "O mraku". Med
mom so svirali tambu-
Monessena, ki so želi
odobravanje. Potem je
br. A. Vidrih iz John
ki je v svojem govoru
pomen delavskega praz-
delavskih unij. Dejal je
mo strokovne unije, le
servativne, ne zadostuje
lavstvo potrebuje tudi p
organizacijo, v kateri j
rešitev današnjega dru-
reda. Navzoči so govor
gradili s splošnim pr
njem.

Pevski zbor "Savica"
"Pogled v nedežno oko"
Slovenci" s spremljanje
buraškega zbora. To o
napravilo zelo dober vti-
činstvo. Ponovno je t
stopil nemški zbor, ki
par naprednih pesmi, o
pa je dalo izraza navdu-
gromkim aplavzom.

Dramsko društvo "Na-
Exporta je nato uprizo-
dejansko dramo "Andrej
gov zločin" pod režijo Br
liga. Igra je vzeta iz k
življenja in je bila do
na. Režiser je pred vsa
janjem pojasnil pome
tako da je občinstvo bo
melo pravi pomen, kar
smatrano za jako umest

Po programu smo se
spodnje prostore k okr-
Zunaj, na vrtu, so zase
pevci nemškega zbora,
ra. In drugi. Tamburaš
rali veselo in pevci peli
ko da nisi vedel koga b
šal. Vsi skupaj, pose-
mladina, pa smo teko
večernega programa, n
rem je svirala godba iz
ne Library veselo posko
imenu Slovenskega de
iskreno zahvaljujem t
škemu zboru. A. Vidrih
škemu zboru "Liederkr
venskemu zboru "Sa
dramskemu društvu "N
librarijski godbi, vsem
ter onim, ki so pomag
prireditvi, da je v vse
tako lepo uspela.

Joseph Zorko, tajnik

Vsi v unijo!

Little Falls, N. Y. —
anje tekstilne tovarne ob
jo normalno. Organiz
mesta Utica, N. Y., se
da bi tukajšnje delavce
zirali, pa nimajo zaščit-
spha. Izmed 1000 delav
je komaj 200 v uniji. Slov
ste zaposleni v omenjenih
nah, dajte dober vzgled
in hitro pristopite!

Frank Gross

William Warms, začasni kapitan ladje Morro Castle, katero
je uničil požar pred nekaj tedni. Kapitan taji, da je on zadržal
klic na pomoč.

Varujmo se krive ideologije

delstvo, družba naj leži v... Kar pa je de... mora upravljati de... samo...
na svetu imamo dve glavni... družbenem sistemu... družbe. Ideologija ka... gospodarskega si... ki jo zagovarjajo kapi... v njih poborniki, je me... drugačna kakor ideolo... ljudi. Ideologi... gospodarskega... pravi, da je gospodar... kapitalizem sam sebi... ki ga ohrani in redi izko... delovne sile. Ti ideologi... če vidijo, da... sila ogroža njih dobiček... nastopajo nasilno... delovno ljudstvo za vsako... avtenstva. Za vsako... biti neomejeni v... gospodarstvu in izkorišča... da bi se ozirali na so... milijonov delovnih

Za kulisami oboroževalne industrije

Razkritja v senatu. — Kdo je prav za prav Zaharov?

Kakor znano je senat pred časom imenoval posebno komisijo, ki naj preišče delovanje ameriške oboroževalne industrije. Komisija je v teku preiskave odkrila čudne stvari, o katerih piše sedaj ameriški tisk na dolgo in na široko. Glavno vlogo sta igrali pri teh zadevah ameriška Electric Boat Company in z njo v roku v roki delujoča angleška oboroževalna tvrdka Vickers Armstrong. Obe pa sta bili voljno orodje v rokah danes najmočnejšega moza na svetu, oboroževalnega veleindustrijskega sira Basila Zaharoffa. Ta mož, ki je edini zapovednik angleške družbe Vickers Armstrong in obenem delničar ameriške družbe, je od te samo pri enem poslu gladko zaslužil 2 milijona dolarjev.

Poročilo preiskovalne komisije odkriva na drastičen način strašne intrige, ki jih počenja mednarodna oboroževalna industrija proti svetovnemu miru in v prid nenasitnim žepom svojih delničarjev. Vpliv mornariških misij Zedinjenih držav je Electric Boat Co. izkoristila n. pr. za to, da je svoje izdelke prodajala južnoameriškim državam in netila med njimi neprestane krvave bratomorne boje. Ugotovljeno je, da je sin bivšega perujskega državnega predsednika Leguie prejel velikanske podkupnine, da bi pripravil prezahtovno perujsko vladno do nakupa zastarelih podmornic in odaje dragocenih koncesij severnoameriškim petrolejskim in broderskim družbam. Leguia je gospodarsko uničen državi "dobil" s strani ameriških bank za te koncesije posojilo 18 milijonov dolarjev, ki naj bi se porabili v oboroževalne namene, a pri tem je vtaknil v svoj žep 450.000 dolarjev podkupnine.

Pri teh poslih sta imela važno vlogo tudi Clemenceaujev sin kot agent Vickersove tvrdke in vodja ameriške mornariške misije v Peruju kapitan Howe, čigar žena in sin sta l. 1928. na stroške družbe Electric Boat potovala v Evropo. Takrat je poskusil perujski agent te družbe udeležiti se kot perujski odposlanec razorožitvene konference v Ženevi in sicer zato, da bi sabetiral določitev številne podmornice za posete številne države. Nakana mu sicer ni uspela, toda oboroževalna industrija zna naj-

ti tisoč poti, da se proslule razorožitvene konference spreminjajo dosledno v konference za oboroževalne kupčije. L. 1920. so oboroževalni koncerni finančiali bolivijsko revolucijo, z Brazilijo počenjajo isto tako kakor s Perujem, a če bi hoteli navesiti samo imena vseh vojnih in državljansko vojnih spopadov zadnjih let, v katerih ozadju stoje ti koncerni, bi nam zmanjkalo prostora.

Za kulisami vsega tega početja pa je, kakor rečeno, sir Basil Zaharoff. Kdo je ta mož in od kod prihaja? Nihče razen njega ne bi vedel na to vprašanje točnega odgovora. Nekoč se je imenoval Zaccharia in je gotovo le to, da je bil pred 67 leti bešen učenec v bedni in sumljivi menjalnici svojega očeta v Carigradu. Oče in mati sta bila baje grškega rodu, a pozneje, ko je šlo za dobičarske posle z Rusijo, je Zaharoff sam trdil, da je bila njegova mati Grkinja, oče pa Rus. Njegovo pravo ime bi bilo tedaj Zaharov. Kako je poteklo njegovo nadaljnje življenje, je popolnoma neznano. Nekega dne je imel v svojih rokah ogromno moč, tako ogromno, da ga je Clemenceau 40 let po njegovi priselitvi na Angleško imenoval "šesto vele-silo". Nihče se danes več ne spominja, kako mu je uspelo obvladati angleško oboroževalno industrijo Vickers-Maxim in postati po smrti Hiram Maxima nje edini zapovednik ter obenem zapovednik nad Downing Streetom, londonskim vnanjim ministrstvom. V začetku ga je morda odkril v Carigradu kakšer agent Vickersove družbe, ki mu je Zaharoff posredoval kakšne majhno dobavo, potem se je pripopal do oficelnega agenta te družbe v Petrogradu, kjer je skušal z vsemi sredstvi uveljaviti sheffieldsko jeklo na ruskem trgu, še večje uspehe je pozneje dosegel na balkanskih bojiščih, z dobavami angleškega orožja na obe strani, njegovo imetje je naraslo v neizmernost in s tem je postal tudi vodilni mož angleške in pozneje, kakor vidimo v primeru družbe Electric Boat, tudi marsikakšne druge oboroževalne industrije. Nekega dne je dobil naslov angleškega baroneta in v viteštvo reda "hlačne podveznice" — smešno majhna naslova za moža, ki ima usodo narodov v svoji pesti! Danes, ko mu je že osemdeset let, živi oficelno v pokojih, daleč od hrušča tega sveta, a ni dvoma, da so usode stotisočev življenj še prav tako odvisne od njega kakor prej.

Ob Rivieri, v Parizu, Londonu, Madridu, ob najlepših točkah sveta se dvigajo razkošne majhne palače, v katerih ima ta zagonečni mož brez prave domovine svoj dom. Nihče ne ve, v kateri prebiva, obiskuje jih le za nekoliko dni ali celo nekoliko ur na leto. Navzlic temu mora biti vsak čas v popolnem redu, kajti molčeče in neverjetno "odlično" služabništvo, ki je edini stalni prebivalec teh palač, nikoli ne ve, kdaj se pojavi gospodar na kratak obisk. Mož hodi danes v ostalem še bolj neznan in skrite poti nego kdaj prej. L. 1926. je umrla vojvodinja iz Villanueva, menda edina ljubezen, ki se je kdaj dotaknila tega moža in ki se je uveljavila navzlic vsem konvencionalnostim. Vojvodinja iz najstarejšega španskega rodu je bila edina zaupnica Grka temnega izvora, bila je tudi mati njegovih otrok. Z njeno smrtjo je postal svetu še bolj nedosegljiv in skrivnosten.

Dualni rudarski uniji v Penni se bliža konec

Njene voditelje so ujeli s službami! Spor med Cappellinijem in Maloneyjem

Wilkes-Barre, Pa. — (FP) — Iz najnovejših dogodkov med rudarji na antracitu je razvidno, da se bliža konec dualnemu unionizmu in United Anthracite Miners uniji, ki je bila ustanovljena pred par leti kot vzrok odpora proti Lewisovemu režimu.

Prva bomba med člane te unije je prišla, ko je Cappellini, ki je v ječi radi krivite parole, apeliral na distriktno eksekutivno, naj "konča z iluzijo, da zastopamo večino rudarjev v 1. distriktu". Cappellini je predsednik te unije, Thomas Maloney, voditelj rebelnih rudarjev, pa predsednik distriktne organizacije.

Slednji je Cappellinija obdolžil, da se je "prodal" Lewisu, nakar je stopil na pozorišče James A. Gorman, načelnik stalne arbitražne komisije, ki je namignil, da se je tudi Maloney "prodal". Bil je namreč na plačilni listi Gormanove komisije in skozi več mesecev prejemal po \$50 na teden. Njegova služba se je končala 15. septembra s prihodom novega zveznega delavskega odbora.

Gorman je objavil plačilno listo, ker je Maloney zanikal, da je bil na plačilni listi več kot tri tedne in trdil, da mu je on (Gorman) ponudil štiri službe po \$50 na teden, ki naj bi trajale vsaj leto in pol. Pogoji za to naj bi bilo sprejetje Cappellinijeve sugestije za zopetno pridruženje antracitne rudarske unije k UMW. Gorman je prej pridobil tudi Cappellinija za ta korak.

Sedaj pa izgleda, da bo do tega prišlo, vsaj do likvidacije dualne unije, tudi brez "štirih služb" po \$50 na teden, ker je to odkritje izredno presenetilo člane te unije.

Položaj rudarjev na antracitu je izredno slab. Od 150.000 jih dela komaj dve tretjini, drugi so popolnoma brez zaslužka. Nekateri si pomagajo z "butlegarskim" kopanjem premoga, kar je nekaj novega za te kraje in tudi za deželo. To sicer traja že dalj časa in se dogaja prav pred nosom mogočnih premogokopnih družb in oblasti.

PAMETNI IN NEUMNI V ZAKONU

Izjava voditelja ženskega vseučilišča v San Franciscu, da se moški najbolj izogibajo izobraženim žensk, je povzročila v tisku obsežno debato, ki se je udeležujejo tudi znanstveniki. Ti so pa previdni in menijo, da se nadarjene ženske pač težje odločijo za zakon. Učena dekleta postavljajo večje zahteve glede mošev in tako traja večasi dolgo, da dobe svoj ideal — če ga sploh dobe.

Miss Scottova, urednica nekega ženskega lista, odgovarja s statistiko. Med drugim pravi, da je izmed 25 njenih tovarišic, ki so pred 10 leti z njo opravile izpite, poročenih danes že 16 ali več nego 60%. Slovita odvnetica pravi: neumna ženska ima izbiro med vsemi moškimi, pametna pa samo med pametnimi in to traja seveda dalj časa. K temu pa se je oglasil neki zdravnik, ki trdi, da se po nekem naravnem zakonu pametne ženske poročajo z neumnimi moškimi, neumne pa s pametnimi. Če bi ne bilo tako, bi na svetu imeli samo genije in idiote in drugi bi ne vedeli kaj početi z drugimi.

Slovenska Narodna

Podporna Jednota

Ustanovljena 8. aprila 1904

Iskorp. 17. junija 1907 v državi Illinois

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Tel. Rockwell 4904

GLAVNI ODBOR S. N. P. J.

UPRAVNI ODESEK:

VINCENT CAINKAR, predsednik... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

FRED A. VIDEN, gl. tajnik... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

LAWRENCE GRADISHEK, taj. bol. odd... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

JOHN VOGRICH, gl. blagajnik... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

FILIP GODINA, upravitelj glasila... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

JOHN MOLEK, urednik glasila... 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

ODBORNIKI:

FRANK SOMRAK, prvi podpredsednik... 990 E. 74th St., Cleveland, O.

JOHN E. LOKAR JR., drugi podpredsednik... 1198 E. 170th St., Cleveland, O.

GOSPODARSKI ODESEK:

MATH PETROVICH, predsednik... 395 E. 140th St., Cleveland, O.

ANTHONY CVETKOVICH... 983 Seneca Ave., Brooklyn, N. Y.

JOHN OLIP... 149 S. Prospect Ave., Clarendon Hills, Ill.

FOROŠNI ODESEK:

JOHN GORSEK, predsednik... 414 W. Hay St., Springfield, Ill.

ANTON SULAR... Box 27, Arma, Kana.

JOHN TRCEJ... Box 257, Strabane, Pa.

FRANK PODBOJ... Box 61, Parkhill, Pa.

FRANK BARBICH... 16010 Parkgrove Ave., Cleveland, O.

NADZORNI ODESEK:

FRANK EALTZ, predsednik... 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

FRED MALTZ... 25 Central Park, Peru, Ill.

JACOB AMBROZICH... 418 Pierce St., Evelet, Mina.

FOROŠI — Korespondence s glavnimi odborami, ki delajo v gl. uradi, se vrši tako: VSA PISMA, ki se nanašajo na posle gl. predsednika, naj se posreduje na predsedništvo VSE DENARNE pošiljave in stvari, ki se tičejo gl. upravnega odbora in jedrske veče naj se pošiljajo na gl. tajništvo. Vse davke, tiskalne ali blaginjske podpore, naj se pošiljajo na gl. blaginjsko. Vse davke v zvezi s blaginjskimi posli, naj se pošiljajo na blaginjsko. VSE PRITOŽBE glede poslovanja v gl. upravnem odboru naj se pošiljajo Franku Salku, predsedniku nadzornega odbora. VSI PRIJAVI na gl. poslovalni oddelek se naj pošiljajo na John Gorika, predsednika poslovalnega odbora. VSI DOPISI in drugi spisi, naznanila, oglasila, naročila in spisi vsi, kar je v zvezi s glavnimi odbori, naj se pošiljajo na "PROSVETA", 2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill. NOTE: Correspondence with the Supreme Office should be addressed as follows: Communications for the supreme president should be addressed to him. All remittances of money and business concerning lodges and members other than such benefit should be addressed to the secretary's office. Matters of lodge benefit should be addressed to the assistant secretary. Financial matters under the jurisdiction of the treasurer's office should be taken up with him. Complaints concerning the work of the executive board should be addressed to Frank Ealtz, chairman of the Board of Supervisors. Charges, complaints and appeals should be addressed to John Gorik, chairman, Judicial Committee.

Narava na zmotnih poteh

Enostranska razvitost vodi do enostranskih pojavov

Navajeni smo, da priznavamo vsemu delu narave najvišjo smotrnost in pomembnost. Ta smotrnost se nam tudi v resnici odkriva, čim globlje prodiramo v kraljestvo živga. A navzle temu stopa tudi narava v svojem stremjenju po izpopolnitvi čestokrat na poteh, ki so zmotna. Pri tem ne gre morda samo za kakšne rudimente, ostanke nekega važnih organov, temveč naravnost za "zmotne konstrukcije."

Kot primer takšnih tvorb, ki so svojim nosilcem celo v oviro, navajamo mamutova okla. Ta so bila tako zakriviljena, da jih žival gotovo ni mogla uporabljati kot orožje. Isto je bilo z mogočnimi okli tigra sabljača. Mogočno rogovje ovira severnemu jelenju vid in pobiranje trave s tal, zato imajo Samojedi navado, da tem živalim rogovje odstranjujejo. Prav tako ovira buharinakemu golobu velika peča vid v takni meri, da jo rejci obrezujejo.

Narava je seveda stalno na delu, da takšne nepotrebnosti iztrebi, a če v tem prizadevanju iz tega ali onega razloga zastane, nastajajo najčudnejše oblike živali. Znan je primer amaoških mravelj, ki so si svoje čeljusti razvile samo kot orožje, tako da niso več pripravne za prijetanje in drobljenje hrane. Te mravljice morajo imeti poseben sužnje, da jih pitajo. Pri "polnih skledah" bi morale v ujetništvu umreti od gladi, če bi jim ne dali suženj v družbo.

Narava zaide neredko v zagate, v katerih ne ve več ne napreje ne nazaj. Za primer so nam razni zajedalci, ki so izgubili črevesje, glavo in skoraj vse čutne in gibalne organe. S tem da se zanašajo v boju za obstanek izključno na svoje "gostilne" okrnevajo čedalje bolj.

Neke nesmotnosti si lahko razlagamo "historično" iz razvoja vrste. Tako so predniki večine naših sladkovodnih polžev, ki so se privadili življenju na suhem, izgubili škрге in dobili pljuča. Njih potomci, ki so se vrnili v vodo, se morajo zato dvigati na površje, da bi mogli sploh dihati. Včas pride do ustanov, ki imajo svoj smisel, a vendar po velikih ovinkih. Epomnimo se na neke mehlike mravljice, ki nekatere člane svojih družin tako pitajo z medom, da jim zadki nabuhnejo kakor kroglice. Te žive "medne lonce" občasno potem na strop svojih zgradb, da bi imele svojo najljubšo jed vedno v zalogi. Pri teh, neki vrsti kuščaric, se čiščenje oči ne vrši s solzno tekočino, temveč s tem, da živali ne-

čistosti v očeh odližejo. Ker ponavljajo razvoj klice v malem razvoju vrste, nastajajo neredko organi, ki potem izginejo. Kiti z "bradami" so n. pr. brez zob, toda v materinem telesu jih za nekaj časa imajo. Navedli bi lahko na tisoče takšnih primerov, ki nam dokazujejo, da narava pri svojem razvoju ne pozna ravne poti, temveč da hodi čisto po stranskih in ustvarja mnogo nepotrebnega. Vse živalske in rastlinske vrste, ki so kdaj izginile, so izginile končno le zaradi tega, ker jih je narava opremila z nesmotnimi sredstvi za življenjski boj.

Pred novo ledeno dobo

Blizamo se najnižji stopnji sončne toplote. — Več ledu na tečajih in visokih gorah

Dr. Simpson, ravnatelj angleškega meteorološkega urada, je na neki prireditvi meteorološke družbe trdil, da se blizamo novi ledeni dobi. Čez kakšnih 10.000 let bomo tam.

Svoje trditve opira Simpson na svojo teorijo o periodičnih menah sončne toplote. Doba, v kateri se ta toplota spremeni, obsega 100.000 do 1.000.000 let, razlika v toplotnem izžarevanju sonca pa znaša približno 40 odstotkov. Ta čas se blizamo najnižji vrednosti sončne temperature. Naše podnebje je danes v splošnem suho in mrzlo. Vsa znamenja pa govore, da postane zemlja za dolgo časa še bolj suha in mrzla. Evropa bo dočakala novo ledeno dobo, preden se dvigne njena temperatura za 5 do 10 stopinj in se ustvari pogoji za poltropsko življenje.

Porast sončnega izžarevanja bo imela za posledico sprva močnejše vetrove, več obilakov in padavin. Pomnožene padavine bodo dale najprvo več snega in porast obilakov bo preprečila stabilitev tega snega v poletnem času. Led na tečajih in v visokih gorah postane obilnejši in se bo razširil v nižje alpine oziramo v nižave. S tem bi ucakali novo ledeno dobo. Potem bo pa narava začela sončno izžarevanje ustavilo ledenitev in stalo bi obstoječi led. To bi ustvarilo pogoje za medledno toplo in suho dobo. Potem bi postajalo izžarevanje spet manjše in blizali bi se novi ledeni dobi. Celotnemu krogu teh sončnih men ustrežata pri nas dve ledeni dobi. Porast višave v tropskem pasu se sklada nekako s toplo predledno dobo okrog tečajev. Ko se bo blizala nova ledena doba, postane Atlantski ocean nevarnejši nego danes in pred vsem nevarnejši od Tihga oceana. V Atlantskem oceanu bo tedaj silno mnogo ledu, ki bo prihajal sem iz Arktide, vsekakor po v veliko večjih množinah nego v Tihem oceanu.

Prizor pred relifno postajo za izprte tekstilne delavce v južni državi.

Emile Zola:

GERMINAL

POSLOVENIL ALFONZ GSPAN

V tej samoti so ga še bolj mučile mračne skrbi, zabele ga je pri srcu, ko je prišel preden neki paznik, ki je pritekel sem in mu pripovedoval o pohodu trume na Mirou. Skoraj prav takrat, ko je hotel izpit kavo, mu je sporočil brzojav, da sta Madeleine in Crevecoeur tudi v nevarnosti. To ga je docela porazilo. Pričakoval je sli ob dveh: ali naj takoj zaprosi za vojaške čete ali pa je bolje počakati, ne ukrepati prej, preden ne dobi navodil od uprave? Vrnil se je v delovno sobo, hotel je prebrati dopis, za katerega je sinoči naprosil Negrela, naj ga sestavi za prefekta. A ni ga mogel najti, mislil je, da ga je morda mladenič pustil v svoji sobi, kjer je čisto ponoči kaj pisal. In ne da bi se bil za kaj odločil, misleč le na tisti dopis, je šel brž v Negrelovo sobo, da ga poišče.

Ko je gospod Hennebeau vstopil, je bil presenečen: soba ni bila pospravljena. Nedvomno jo je Hipolit pozabil pospraviti ali pa je bil tako len. V sobi je vladala vlažna, težka vročina, ker je bilo čez noč vse zaprto in ker je bil grevec še zmerom odprt. Zaščegetalo ga je v nosnicah in dušil ga je oster vonj, mislil je, da diši po kaki toaletni vodi, ker je bil umivalnik poln. Soba je bila močno v neredu, obleka je bila razmetana, mokre brisače so visele preko naslonjal na stoli, postelja razrita, neka rjuha je bila iztrgana izpod žimnice in se je vlekla po preprogi. Sprva se je le bežno ozrl, stopil je k mizi, ki je bila pokrita s papirjem, in je iskal tam pogrešani dopis. Dvakrat je pregledal list za listom, toda ni ga in ni ga bilo. Kam, za vraga, ga je bil Pavel, ta furija, vteknil?

In ko se je gospod Hennebeau ustavil sredi sobe in ošinil s pogledom vsak kos pohištva posebej, je opazil v razgrnjeni postelji nekaj svetlega, kar se je bleščalo kakor iskra. Mehanično se je približal in iztegnil roko. Med dvema gubama rjuhe je bila zlata stekleničica. Takoj je spoznal stekleničico gospe Hennebeaujeve, stekleničico za eter, ki jo je imela zmerom s seboj. A ni si mogel razložiti, kako da je ta reč tukaj: kako je mogla priti v Pavlovo posteljo? Nenadoma pa je strašno prebledel. Tu je spala njegova žena.

— Oprostite, je zamrmral Hipolitov glas med vrati, videl sem, da je šel gospod gor.

Sluga je stopil v sobo in se začudil razvlaki. — O, križ božji, saj res, soba še ni pospravljena. Tak Roza je šla ven in mi naprtila vse hišne posle.

Gospod Hennebeau je skril stekleničico v roki in jo stiskal, da bi jo skoraj strl.

— Kaj hočete?

— Gospod, spet je prišel nekdo ... Prihaja iz Crevecoeur in pismo ima.

— Prav, pustite me, recite mu, naj počaka. Njegova žena je spala tukaj. Zapahnil je vrata, odprl roko in ogledoval stekleničico, od katere mu je ostala rdeča sled na dlani. Zdaj je na mah izpregledal, razumel je: ta grdobija traja že mesece in mesece v njegovi hiši. Spomnil se je svojega starega sumničanja, spomnil se je šuštenja krog vrat, bosih nog, ki so hodile ponoči po hiši, ko je bilo vse tiho. Da, njegova žena je hodila sem gor spat!

Zrušil se je na stol nasproti postelje, ki jo je nepremično motril, dolgo časa je bil negiben kakor omamljen. Predramil ga je šum, nekdo je potrkal na vrata in jih skušal odpreti. Spoznal je lakajev glas.

— Gospod! ... Ah, zaklenili ste se ...

— Kaj je spet?

— Menda se hudo mudi, delavci razbijajo vse. Spet sta dva druga človeka dol. Tudi brzojavke so dospele.

— Dajte mi mir! Takoj bom prišel!

Pomislil je, da bi utegnil Hipolit sam odkriti to stekleničico, če bi pospravil sobo, in spreletel ga je mraz. Sicer pa je ta sluga moral vedeti, kadar je našel posteljo še vso gorko od prešustva, gospejne lase na vzglavniku, sledove ostudnih madežev na perilu. In zdaj ga je menda nalašč neprestano motil. Morda je celo prisluškoval pri vratih in se naslanjal od razvrtnosti svoje gospode.

Gospod Hennebeau se ni več ganil. Venomer je strmel v posteljo. Dolga leta bolečin so se mu vračala v mislih: njegov zakon s to žensko, njuno takojšnje nesoglasje po srcu in po telesu, ljubimci, ki jih je imela, ne da bi bil kaj slutil, tisti, ki ga je potem trpel celih deset let, kakor trpi človek kako grdo navado pri bolniku. Potem njun prihod v Montsou, blazno upanje, da jo bodo meseci dolgočasia, uspa-vajoče pregnanstvo, ozdravili, da mu jo bo bližajoča se starost slednjič vrnila. Zdaj pa se je spečala z nečakom, s tem Pavlom, ki mu je postala mati in mu govorila o svojem mrtvem srcu, za zmerom zakopanim pod pepelom. In ta topoglavi mož ni ničesar videl, oboževal je to ženo, ki je njegova, ki so jo imeli drugi, on sam pa je ni mogel imeti! Oboževal jo je s sramotno strastjo in pokleknil bi bil pred njo, če bi mu hotela dati ostanek, ki so ga pustili drugi. In zdaj je dajala, kar je ostalo drugim, temu otroku.

V tem trenutku je nekje daleč zapel zvonec in gospod Hennebeau se je stresel. Poznal ga je. To je bilo po njegovem naročilu znamenje, da je prišel pismonoša. Vstal je in se nesel na glas, tako ga je bolelo v prsih.

— Oh, kaj mi mar! Oh, kaj mi mar vsa ta njih pisma in brzojavke!

Zdaj ga je popadla jeza, najrajši bi s peto porinil vso to umazanijo v gnojnico. Ta ženska je candra, iskal je srove vzdevke, da bi jo obsul z njimi. Ves je bil divji, ko se je hipoma domislil, kako s mirnim smehljajem deluje za poroko med Pavlom in Cecilijo. Torej ni na dnu te divje poltenosti niti strasti niti ljubosumnja? Zdaj je bilo to le perversno igračkanje, navada, da mora imeti moškega, zabavica, ki si jo je privoščila kakor kak vsakdanji posladek. In dolžil jo je vsega, skoro za nedolžnega je imel tega otroka, v katerega se je zagrizla v svojem prebujenem teku, kakor se človek zagrizne v prvi zeleni sad, ki ga ukrade ob cesti. V koga se bo neki zagrizla, kako daleč bo še padla, ko ne bo imela več u-sluznih nečakov, ki so tako podjetni, da sprejmejo v družini mizo, posteljo in ženo?

Nekdo je boječe popraskal po vratih. Skozi ključavnico je zaspešal Hipolitov glas:

— Gospod, sel ... Tudi gospod Dansaert se je vrnil in prav, da se koljejo ...

— Za božji čas, saj že grém!

Kaj naj naredi z njima? Ali naj ju nažene, ko se bosta vrnila iz Marchiennesa, kakor smrdljive živali, ki jih človek ne trpi več pod svojo streho? Zgrabil bo palico, zavpil jima bo, naj se spravita drugam s tem svojim strupom in naj se parita, kjer ju je volja. Prav od njunih vzdihov, od njune opojne sape je bil zrak mlačen in težak v tej sobi; ostri duh, ki ga je dušil, je bil duh po spolu, ki ga je izločala žleza njegove žene, spet druga perversnost, polteno nagnjenje do ostrih dišav. Tako je odkrival gorkoto, duh po prešustvu, živo zakonolomstvo v teh posodah, v polnem umivalniku, v razvlaki perila, kosov pohištva, v vsej sobi, okuženi s pregrešnostjo. V divji nemoči se je vrgel s pestmi na posteljo, jo mrcvaril, obdeloval tista mesta, kjer so se odražali odtiski njunih teles, besen na iztrgane odeje, zmečkane rjuhe, mehke in ohlapne pod udarci, kakor da so se one same vso noč izživljale v ljubezni. (Dolje prihodnjak.)

Reke se čistijo same

Nevidna sanitarna policija v o- nesnaženem vodovju

Da stopajo reke v mesta običajno kristalno čista in jih ostavljajo nepopisno nesnažne, je znana stvar. Za primer vzemimo Seino pri Parizu. Nad Asniere-skim mostom je njena struga pokrita z belim peskom, v vodi plava nešteto rib, ob bregovih se bohoti zeleno rastlinje. Od kraja, kjer se izliva v Seino veliki zbiralni kanal Clichyja, pa izgine vse to kakor zakleto. Ta kanal prinaša tok črne, z mastnimi očesi, zamaški, živalskimi trupli in vso drugo nesnago pre-pojene vode, ki se pomeša v tok reke. Ob njenem desnem bregu se kupiči sivo blato, ki je pomešano z organskimi ostanke, in u-stvarja sipine, ki se spreminja-jo od časa do časa v smrdljive otoke. Iz tega blata je tudi vse rečno dno. Na površino se dviga-jo mehurji plinov, ki dobe v vročem času premer do poldru-gega metra. To so plini na dnu razkrajajočih se snovi. Da v takšni vodi ne more živeti niti riba niti rastlina, je umljivo.

Podobno kakor s Seino pri Pa-rižu je v večji ali manjši meri tudi v drugih rekami okrog mest. Takšna voda seveda tudi za človeško gospodinjstvo ne pride v poštev. A vendar so še tako zamazane reke v neki oddalje-nosti od mest, ki znaša povpreč-no 20 km, spet tako čiste kakor nad njimi. Kako je to mogoče?

Zasluga gre tu v prvi vrsti ne-kim drobnim bitjem, glivicam in mikrobom, ki jim je življenjski cilj, da se hranijo z vso nesna-govo vode. Njih delovanje pa se ne omejuje samo na rečna vo-dovja, temveč tudi na odpadno, z vsemi mogočimi kemikalijami ponesnaženo, včasih temno vijoličasto, žvepleno rumeno, vročo in kadečo se vodo iz tovarn, ki onečaja reke in potoke v indu-strijskih krajih in onemogoča življenje vsakemu višjemu bitju. V takšni vodi nastopajo ta drob-na bitja pogostoma v tolikšnih množinah, da so bregovi in dno pokriti z njimi kakor z rumen-kasto kožo. V tej koži pa se na-seljujejo spet neke alge, ki ima-jo ta pomen, da nesnago očiste-no vodo "prezračijo", napolnijo s kisikom.

Važna znanstvena stroka se bavi z delovanjem teh drobnih bitij, ki kot nekakšna nevidna sanitarna policija popravljajo to, kar je človek zagrešil nad čisto-stjo narave. Seznami te zna-nosti navajajo preko 300 alg in vodnih glivic ter preko 500 ži-valic, ki oblikujejo po stopnji očiščenosti tri pasove vodovja, pas največje ponesnaženosti, prehodni pas in pas čiste vode.

V prvem pasu je polno viso-ko molekularnih beljakovin in ogljikovih hidratov, ki jih gli-vice in infuzorije razčlenjajo s tvoritvijo žveplene vodika in žveplene železa. V drugem pa-su žive vsakovrstne alge, ki pro-izvajajo kisik, s čimer se omogo-či življenje tudi višjim bitjem. V ta pas se upajo že posamezne ribe. V tretjem pasu je življenje spet normalno in v vodi je že toliko kisika, da jo človek občuti kot pitno.

Kdor je imel kdaj priliko, da je s svojim raziskovanjem po-gledal v popolnost in neumljivo razboritost takšnih podrobnih naravnih dogajanj, kakršno je samočiščenje vodovij, bo čutil pred naravo, ki deluje tako po-kojno z najmanjšimi pripomoč-ki, nemara še večje spoštovanje, nego če jo spoznava po njenih silovitih katastrofah in dejanjih. Šele potem razumeš pravi smel-st starega reka, da je narava v najmanjšem največja.

HUMOR

Težak slučaj

— Gospod doktor, govorite z mamo!

— To sem že storil.

— Reka je, da se mora naj-poprej ona zopet poročiti ...

— Ali s kom?

— Da se njena želja izpolni, bi vi postali moja hčerka ...

***

Dobro znamenje

Sladičar (neki ženi): "Torej, vi želite, da bi se učil vaš mali sladičarske obrti? Pa, ali ima kaj ljubezni do tega posla?"

Mati: "O, in še kakšno! Jaz moram vedno skrivati kolače pred njim ... tako jih ima rad!"

Čikaška razstava: Miss Jane Brennan iz Evanston plačala dvanajstmilijono vstopnino na razstavo.

Klepetec

Tetka: "Pojdi, zlatka moja, pa me malo pospremi!"

Milica: "Ne morem. Mama je rekla, da vzame kolačke iz pečice, brž ko vi odidete."

***

Zapreka

— Jaz bi jo prav rad vzel, pa je napravila neko opombo, ki mi je to onemogočila.

— Pa kaj ti je rekla takšnega?

— Rekla je: ne.

***

Da se ne zmoti

— Prosim vas gospa, da mi jutraj več ne nosite čaja hkra-ti z vodo za brljanje.

— Zakaj pa ne?

— Zato, ker se lahko zmotim, kadar bom pil.

TISKARNA S.N.P.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko obrt spadajoča

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, h slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČI
S.N.P.J., DA TISKOVINE NAROČA
V SVOJI TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S.N.P.J. PRINTE

2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE

Telefon Rockwell 4904

CHICAGO, ILL.

Tam se dobe na željo tudi vsa ustmena pošla

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 10. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveta eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnini. Ker pa člani že plačajo pri assemtu \$1.20 za tednik, se šteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list pred S. N. P. J. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini bi rad čital list vsak dan. Cena listu Prosveta je:

Za Zdrž. države in Kanado	\$6.00	Za Cicero in Chicago	\$6.00
1 tednik in.....	4.80	1 tednik in.....	4.80
2 tednika in.....	3.60	2 tednika in.....	3.60
3 tednike in.....	2.40	3 tednike in.....	2.40
4 tednike in.....	1.20	4 tednike in.....	1.20
5 tednikov in.....	nič	5 tednikov in.....	nič
Za Evropo je.....	\$9.00		

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja Order v pisnu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

Pojasnilo: Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list ali moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplatiti vsoto listu Prosveta. Ako tega ne store, tedaj mora upravništvu datum za to vsoto naročniku.

PROSVETA, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, I.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto \$.....

1) Ime..... Čl. družita

Naslov..... Čl. družita

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih družin:

2)..... Čl. družita

3)..... Čl. družita

4)..... Čl. družita

5)..... Čl. družita

Mesto..... Država

Nov naročnik..... Star naročnik.....

Okuženja z radijem

Skrivnostno izžarevanje razpa-dajočih kosti.—Snov, ki deluje v človeškem telesu še dolgo po smrti

Pred dnevi je umrl na Dunaju znani radiolog dr. A. Fernau. Bolehal je že dalj časa za jetli-ko, ki jo je zdravniški pregled navedel kot vzrok smrti. Toda mimo tega kažejo neke spre-membe na njem v zadnjih mese-cih, zlasti pa neki skrivnostni svetilni pojavi na njegovem truplu, da je učenjak umrl še za nekim drugim vzrokom: za-voljo radija, s katerim je imel opravka poldruget desetletje, u-mrl je kot žrtev svojega znan-stvenega dela.

Neki njegov prijatelj, ki je čuval ob njegovem truplu, preden so ga pokopali, pripovedu-je, da je v temni mrtvaški sobi iz čela, lie in vratu izžarevala motna, rumenkasto zelena svet-loba, kakor svetlikanje kresnic. Po drugi strani so bili konci u-čenjakovih prstov vsi zarode-ni, razbrzdani in izjedeni. Prof. Fernau sam je trdil, da so te patološke spremembe na prstih posledica njegovega večnega manipuliranja z radijskimi pre-

parati. Vrh tega je imel po-kojnik navado, da je med delom in govorjenjem često šel s prsti do ustnic. Sledovi radija, ki so ostajali na prstih, so mu tako prihajali v usta in od tod v telo, kjer so sčasoma opravili svoje uničujoče delo.

Fernauf primer je precej podoben slovitemu primeru ti-stih petih mladih ameriških de-lavk, ki so pred nekoliko leti zbujale po svetu toliko pozornosti. Dekleta so bila zaposlena v neki tovarni za ure, kjer so s tenkim čopičem zanašale svetil-no radijevo snov na kazalce. Nihče jim ni povedal, s kakšno nevarno snovjo imajo opravka, in tako so kakor otroci pri igri z barvami močile čopiče z us-tnicami. Radijeve množine, ki so jih dobivale tako v telo, so bile skrajno majhne, toda s stokrat-nim ponavljanjem te procedure vsak dan in cela leta so te mno-žine tako narasle, da so se začela telesa nevdružno razkrajati. Ne-kega dne je ena izmed delavk v temni sobi opazila, da odseva njena podoba v zrcalu od skriv-nostne svetlobe, ki je izvirala iz telesa samega. Isti pojav so o-pazile tudi njene tovarišice — takrat pa je bilo že prepozno. Nobena stvar jim ni mogla več pomagati, kajti v nasprotju z ra-

dijevo emanacijo, ki se kmalu izgubi, radija samega ni mogoče več spraviti iz telesa. Tako so dekleta razpadala ob živem te-le-su, dobila so milijonsko od-škodnino in so ob njej polagoma umrla druga za drugo. Še po njihovi smrti je radij v truplih deloval dalje. Trupla so se svet-lila in celo razpadajoče kosti ene izmed nesrečnic so kazale ta fenomen. Več let po smrti e-ne izmed njih so razpadajočo kost položili na zaprto kaseto s fotografsko ploščo. Nekoliko ur po tem so ploščo razvili in na njej se je prikazala podoba kosti. Tragična usoda je hotela, da je bil takrat tudi prof. Fernau med izvedenci, ki so ugotovili, da so se dekleta dobesedno okužila z radijem. Izrekel je tedaj svoje izvedeniško mnenje o zavratnem dogajanju, ki mu je pred kratkim sam postal žrtev.

Praktičen lekarnar

Pomočnik (čita pismo, ki je od nekod došlo): "Čudim se, ka-ko morete biti tako predrzni in prodajati po 15 dinarjev tako strašansko slabo zdravilo."

Lekarnar: "Izpustite besede 'tako predrzni in' ter besedi 'strašansko slabo', pa dajte tudi to pismo natisnit kot zahvalno pismo."